

CSAPODINÉ GÁRDONYI KLÁRA

A Corvina egy Petrarca—Dante kódexe a párizsi Bibliothèque Nationale-ban

1940-ben Tammaro de MARINIS adott először hírt arról, hogy a párizsi Bibliothèque Nationale Fond Italien 548. jelzetű kódexe, egy *Petrarca—Dante kódex*, amelyet Antonio SINIBALDI másolt, és Francesco Antonio del CHERICO illuminált, kötédszízei alapján egykor MÁTYÁS király könyvtárához tartozhatott.¹ De MARINIS szerint az egykor igen szép, de az idők folyamán erősen megrongálódott vörös selyem kötés ezüstveretes díszei közül négy hollót ábrázol, és ugyancsak ő állítja, hogy a kötés mindkét oldalán látható francia címerek kétséget kizáróan a magyar címert fődik. Ezek az érdekes megállapítások megjelenésük idején elkerülték a magyar kutatók figyelmét, míg 1959-ben rá nem bukkant kutatásai közben BORSA Gedeon, aki a kódex mikrofilmjét is megszerezte Párizsból.

A kódex kötését csupán reprodukció alapján volt alkalmunk tanulmányozni. Ennek alapján nem tudunk kielégítő választ adni arra a kérdésre, hogy a kötésen látható madarak valóban hollók-e, és éppen ezért ezt egyelőre nem tekintjük döntő bizonyítéknak a kódex Korvina-voltát illetően. A kódex mikrofilmjének tanulmányozása közben sikerült azonban olyan tárgyi bizonyítékokra akadni, amelyek a kötédszízeiktől függetlenül is kétségtelenné teszik annak magyar vonatkozásait, illetve MÁTYÁSSzal és BEATRIXSZal való közvetlen kapcsolatot.

Tammaro de MARINIS előtt hárman ismertették behatóbban — bár különböző szempontokból — a minket oly közelről érdeklő *Petrarca—Dante kódexet* anélkül, hogy annak magyar vonatkozásait észrevették volna. Antonio MARSAND 1835-ben részletes leírást készített a párizsi királyi könyvtár olasz kéziratairól.² Ő, aki egyébként PETRARCA-kutató is volt, amennyiben igyekezett PETRARCA műveinek összes kézirateit és kiadásait összegyűjteni,³ kódexünk leírásakor nem mulasztja el megemlíteni, hogy igen sok PETRARCA-kéziratot látott már, de mindezek között ez a legszebb és legnagyobb.

D'ESSLING és MÜNTZ 1902-ben Párizsban megjelent munkájukban első sorban ikonográfiai szempontból foglalkoztak a kódex-szel.⁴ D'ANCONA a

¹ Tammaro de MARINIS: *Appunti e ricerche bibliografiche*. Milano, 1940. 91. l. Tav. CLVI.

² MARSAND, Antonio: *I manoscritti italiani della regia bibliotheca Parigina*. Parigi, MDCCCXXXV. 800—802. l.

³ MARSAND, A. *Bibliotheca Petrarchesca* c., 1826-ban Milano-ban megjelent művében PETRARCA fennmaradt kézirateit és kiadásait írja le, de a most tárgyalt kódexet ebben még nem említi.

⁴ D'ESSLING—MÜNTZ: *Pétrarque*. Paris, 1902.

firenzei miniatúra történetéről szóló művében tárgyi leírást ad a kódexben található miniatúrákról.⁵

Kódexünk 1475—1476-ban készült pergamen kódex, mérete 254×164 mm, terjedelme 248 folió, eredeti kötése vörös selyem, ezüst veretekkel díszítve, melyet 1959—1960-ban restauráltak.

A kódex másolója, Antonio SINIBALDI két helyen is megnevezi magát, és megjelöli a kódex készítésének időpontját: a 199. folió verzóján következőképpen: „Scripto per mano d'Antonio Sinibaldi nell'anno MCCCCLXXV° in Firenze”, valamint a 248. folió verzóján így: „MCCCCLXVI a di ultimo di settembre. Scripto et finito per A. Sinibaldi in Firenze”. Antonio SINIBALDI egyike volt kora legügyesebb másolóinak, felváltva működött Nápolyban és Firenzében. MÁTYÁS számára több kódexet másolt.^{5a}

Leglényegesebb és minket legközelebről érdeklő kérdés a kódex eredeti tulajdonosának megállapítása. Erre nézve legfőbb bizonyítéknak látszik a 11. folión látható francia királyi címer, amely kifejezetten XII. LAJOS címere, míg a kötéstáblán kivehető címerekben csupán az Anjou-liliomok láthatók, ezek tehát általánosabb érvényűek. XII. LAJOS címere két egymás mellé helyezett címerpajzsban ábrázolja az uralkodó által használt címereket. Ezek közül a jobboldali Franciaország címere; a baloldali négyfelé hasított címer 1. és 4. mezéjében az anjou—nápolyi BOURBON dinasztia címere, a 2. és 3. mezőben pedig a jeruzsálemi királyság címere (ezüst alapon egyenlőszárú kereszt, négy kis kereszttel körülvéve) látható. A francia pajzs alatt a Szent Mihály-rend, a nápolyi alatt a Félhold-é (L'Ordre du Croissant) látszik, amelyen a rend jelmondata (Los en Croissant) olvasható.⁶

Hogy az itt leírt címer alatt eredetileg volt vagy lehetett-e más címer, erre vonatkozólag a Bibliothèque Nationale illetékes szakembere levélben negatív választ adott. De mégis fel kell hívnunk két körülményre a figyelmet. Az egyik, kevésbé lényeges, az, hogy XII. LAJOS címerének szabályos ábrázolásában a két címerpajzs fölött két korona foglal helyet, míg itt a kódexben a két pajzsot egy korona fogja össze. Lényegesebb ennél egy másik körülmény, az ugyanis, hogy XII. LAJOS 1498-tól kezdve uralkodott, kódexünk pedig már 1476-ban elkészült. Így XII. LAJOS semmiképpen sem lehetett a kódex első tulajdonosa, címere csak utólag kerülhetett abba bele.

A kódex elkészültének időpontja, az 1476-i év arról nevezetes, hogy ez volt MÁTYÁS és BEATRIX házasságkötésének éve. Feltevésünk szerint e különlegesen szép kiállítású, reprezentatív tartalmú kódex e házasságkötés alkalmából készült, mégpedig minden valószínűség szerint MÁTYÁS rendeltette meg azt Firenzében BEATRIX számára. E feltevésünket nem csupán az egyező évszámra, a kódex tartalmának és külső kiállításának alkalmosságára alapítjuk, hanem egy olyan tárgyi bizonyítékra is, amelyre alább, a kódex miniatúráinak ismertetésekor kívánunk kitérni. Itt csupán azt jegyezzük meg, hogy elképzelhető, hogy MÁTYÁS 1475-ben Nápolyba küldött követi útján adatott megbízást a kódex elkészítésére, amely 1476 szeptemberének utolsó napjára készült el.

⁵ D'ANCONA: *La miniatura Fiorentina*. Vol. II. Firenze, 1914. 432—433. l. Meglepő, hogy D'ANCONA a kódex 11. folióján látható címert arragoniainak mondja. Ez kétségtől tevéden alapszik.

^{5a} CSAPODINÉ GÁRDONYI KLÁRA: *Mátyás király könyvtárának scriptorai*. Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1959. 161—162. l.

⁶ Vö. HEFNER—GRITZNER—HILDEBRANDT: *Ausserdeutsche Staatenuappen*. Nürnberg, 1870. Taf. 21.

BEATRIX ez év december 10-én érkezett Székesfehérvárra,⁷ alkalom lehetett tehát arra, hogy a kódexet kíséretének tagjai magukkal hozzák.

A továbbiakban szükséges, hogy kissé részletesebben megismerkedjünk a kódex tartalmával. A két legnagyobb olasz költő: DANTE és PETRARCA lírai költeményeit találjuk benne, olasz nyelven, valamint mindkét költőnek Leonardo BRUNI által írt életrajzát.⁸ Ezek pontosan az alábbi sorrend szerint követik egymást:

- ff. 2—9^v. Betűrendes mutató a kódexben található összes versekhez.
- ff. 11—55^v. PETRARCA: *Trionfi*.
- ff. 56—193^v. PETRARCA szonettjei és canzone-i.
- ff. 194—199^v. PETRARCA életrajza.
- ff. 202—237. DANTE szonettjei (*Vita nuova*) és canzone-i.
- ff. 238—248^v. DANTE életrajza.

A művek sorrendje, mint ez első pillantásra is látszik, nem az időrendet követi, hanem bizonyos előre megszerkesztett, tudatos elrendezést mutat. Ehhez hasonló tartalmi elrendezéssel más kódexekben is találkozunk.⁹

Egészen kétségtelen, hogy kódexünk tartalmának középpontjában PETRARCA *Trionfi*-ja áll; ezt nem csupán az bizonyítja, hogy sorrendben is az első, hanem az is, hogy szövegéhez az illuminátor hat — a hat *Trionfo*-nak megfelelő — teljes oldalt betöltő, egészen elsőrendű művészi kvalitású miniatúrát készített. PETRARCANAK ez a késői, inkább bölcselkedő, mint lírai műve igen alkalmas volt arra, hogy reprezentatív célokat szolgáljon. Ezt bizonyítja az, hogy a XV. és XVI. században igen nagy hatása volt a képzőművészetekre, szám-talan ábrázolása maradt fenn egyes képeken, képsorozatokban, domborműveken, bútorokon (menyasszonyi ládán!) és kódex-, illetve könyvillusztrációként.¹⁰ A költemény tartalma röviden az, hogy hat diadalmenetben mutatja be az emberi élet főbb mozzanatait: első helyen áll Ámor, a szerelem diadala, ezt legyőzi idősebb korban az erény diadala, de efölött is győzedelmeskedik a halál. A halált legyőzi az erényes élettel szerzett jó hírnév, de efölött is győz az idő, az idő felett pedig győzedelmeskedik az istenség. Kétségtelen, hogy mind PETRARCA költői elképzelésére, mind a *Trionfi* illusztrálóra nagy hatással volt a diadalmenetek antik hagyománya. PETRARCA költeménye híven tükrözi az olasz reneszánsz világszemléletét, és ezért volt a maga idején oly népszerű.

Az egykorú följegyzések megemlékeznek arról, hogy BEATRIX esküvője, illetve a nápolyi koronázási ünnepségek alkalmából a Castello Nuovo-ban alkalmi színjátékokat, ünnepségeket, jelképes felvonulásokat tartottak. Utóbbiak közül számunkra legjelentősebb, hogy a firenzeiek ebből az alkalomból PETRARCA *Trionfi*-ját adták elő.¹¹ Ha egyébként tényekkel nem is bizonyítható az összefüggés a kódex tartalma és aközött, hogy a firenzeiek ugyanezzel a művel vonultak fel a nápolyi ünnepségeken, a kapcsolat mégis kézenfekvőnek látszik.

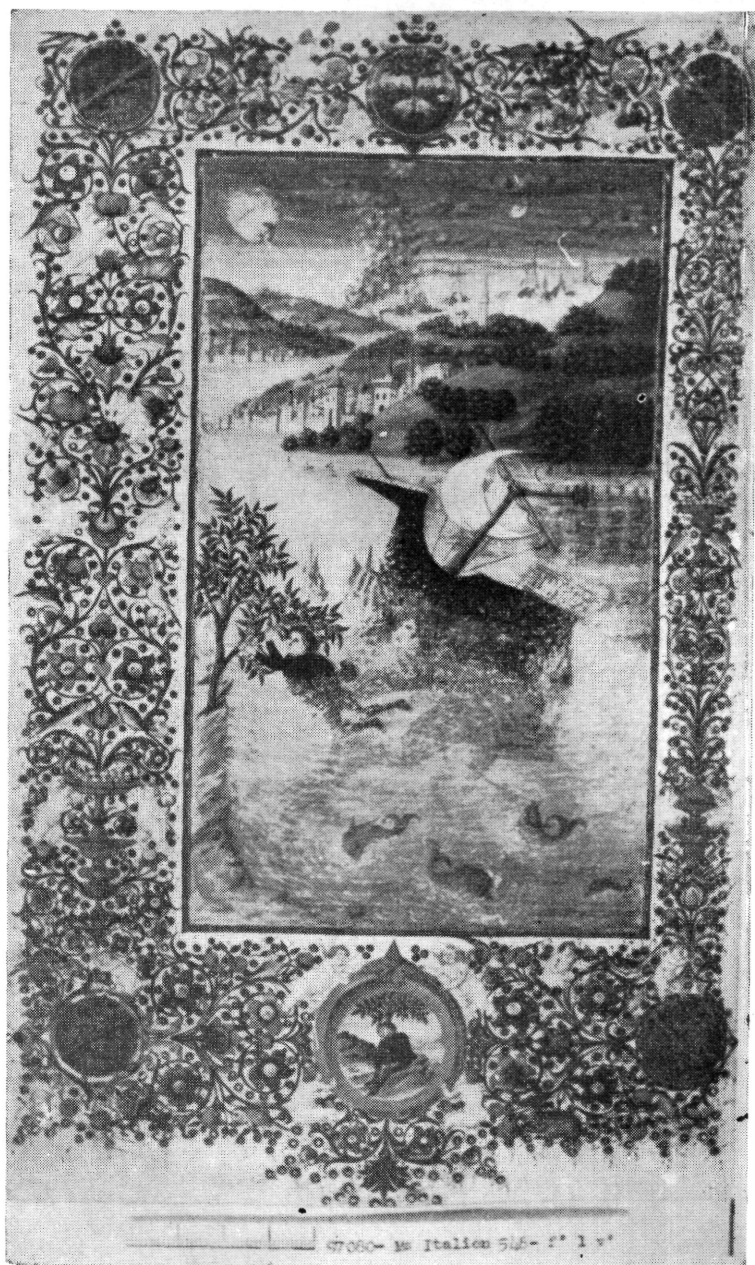
⁷ BERZEVICZY A.: *Beatrix királyné*. Bp. 1908. 105—109. l.

⁸ Vö. MARSAND *i. h.* és SOLERTI, A.: *Le vite di Dante, Petrarca e Boccaccio*. Milano, é. n.

⁹ Vö. pl. MARSAND *i. m.*-ban a 694. sz. kódex leírását a 797—798. lapon.

¹⁰ Vö. D'ESSLING—MÜNTZ *i. m.* 136., 147. l., valamint SCHUBRING, P.: *Cassoni. Truhen und Truhenbilder der italienischen Frührenaissance*. Leipzig, 1915. 21—22. és 58—59. l.

¹¹ BERZEVICZY *i. m.* 143. l.

A Petrarca—Dante kódex első főlőjén levő miniatura

Ami kódexünk miniatúráit illeti, a művészettörténet azokat Francesco Antonio del CHERICO firenzei miniátor hiteles művei között tartja nyilván,¹² akinek derűs művészi modora, világos, áttetsző színei, életteljes kompozíciói talán FRA ANGELICO-ra vezethetők vissza. Kódexünk hét teljes oldalt betöltő miniatúráit őriz tőle, amelyek közül hat a *Trionfi*-t illusztrálja, a hetedik, illetve sorrend szerint az első a kódex első foliójának verzóján az egész kötet címlapjának tekinthető. Ezt a miniatúrárt részletesen leírja MARSAND is, leírását azonban helyesbíteniünk kell. Azt helyesen állapította meg MARSAND, hogy a kép középpontjában ábrázolt, tört árbocú, süllyedő bárkából egy babérfa ágaiba kapaszkodó s így menekülő feketeruhás alak nem lehet más, mint maga a költő, PETRARCA, akinek még arcvonásai is bizonyos hasonlóságot mutatnak más, XV. századi PETRARCA-portrékkal. Tévedett azonban abban a feltételezésében, hogy a háttérben látható város Avignon, Laura szülővárosa, és abban is, hogy az előtérben látható víztükör a tenger. A CHERICO által háttérként ábrázolt táj véleményünk szerint kétségtelenül a visegrádi Dunakanyar. Pontosán felismerhető a képen a visegrádi vízibástya, a Salamon-torony, az olaszos stílusban épült, lapos tetejű királyi palota, a hegytetőn a fellegvár a kaputoronnyal s a Duna tulsó partján a nagymarosi erődítmény falai és bástyái. A visegrádi várról fennmaradt legkorábbi hiteles ábrázolás — eltekintve a BERKOVITS Ilona által nemrégiben felfedezett, a MÁTYÁS-féle antiphonarium egyik iniciáléjában látható városképtől¹³ — egy rézkarc 1595-ből, amely a vár ostromát mutatja be.¹⁴ Kódexünk ábrázolása Visegrádot MÁTYÁS alatti fénykorában szemlélteti, és rendkívül élethű, és az előzőnél mintegy 120 évvel korábbi. Eltekintve attól, hogy úgy gondoljuk, hogy Visegrád egy ilyen korai ábrázolásának előkerülése történelmi szempontból is jelentős lehet, egyúttal döntő és meggyőző érvnek tartjuk amellett a feltevésünk mellett is, hogy kódexünk BEATRIX, a jövődő magyar királyné számára készült, mégpedig MÁTYÁS megrendelésére. Nem lehet véletlen, hogy miért éppen Visegrád látképe került a kódex első, címlapnak tekinthető oldalára: a visegrádi fellegvárban őrizték ugyanis ekkor az uralkodói hatalmat jelképező magyar királyi koronát. Visegrádnak MÁTYÁS és BEATRIX házasságkötése alkalmából készült kódexben való ábrázolása kétségtelenül szimbolikus jelentőségű, mint ahogyan szimbolikus jelentősége van a címlap többi elemeinek: az élet hajótöréséből a költői dicsőséget jelképező babérfa ágaihoz való menekülésnek is. A szimbólumok megfejtése sok esetben igen nehéz, mert ezek nem mindig egyértelműek.¹⁵ Talán azért nem járunk messze a valóságtól, ha a címkép többi elemeinek az alábbi megfejtéseket adjuk: a kép felső részén baloldalt a szél (Boreas) látszik, amint lehellelével vihart támaszt, amelynek következtében az égen felhők tornyosulnak, s nyilván ez a vihar okozza a kép közepén látható hajótörést is. Lent viszont, a kép előtérében négy hal (delfin) látszik. A delfin a menekülés, a halhatatlanság jelképe is,¹⁶ az ember barátja, mert előre figyelmezteti a hajósokat a viharra; feltehetően ezért ábrázolta őket itt a művész.

¹² THIEME—BECKER: *Künstlerlexikon*. VI. k. 464. l.

¹³ BERKOVITS I.: *Una miniatura della Biblioteca Corvina*. Acta Hist. Art. Acad. Scient. Hung. T. VII. 1960. Fasc. I.—2.

¹⁴ Vö. DERCSÉNYI D.—HÉJJI M.—RÓZSA Gy.: *Visegrád*. Bp. 1958. 399. l. Klny. Pest megye műemlékei c. kiadványból.

¹⁵ Vö. VOLKMANN, L.: *Bilderschriften der Renaissance*. Leipzig, 1923.

¹⁶ *Reallexikon für Antike und Christentum*. Bd. IV.

A címképet körülvevő keret dekoratív motívumai között elhelyezett medallionokban (fönt és lent 3—3) is szimbolikus ábrázolásokat láthatunk. A négy sarok-medallionban egy-egy haránt elhelyezett virágozó babérág nyilvánvaló célzás PETRARCA költői dicsőségére;¹⁷ fönt középen egy babérfa, amely alatt fehér folt látszik. Ez az utóbbi kép feltevésünk szerint PETRARCA-nak arra a költeményére lehet célzás, amelyben ezek a sorok olvashatók: „Da bei rami scendea (dolce nela memoria) una pioggia di fior...” és így fejeződik be: „qui regna amore”.^{17a} A lap aljának közepén egy az előző ötnél valamivel nagyobb keretben ugyanaz a feketeruhás ifjú ül egy babérfa alatt, aki a kép közepén a süllyedő bárkából menekülni igyekszik. Ez talán azt jelzi, hogy a költőnek sikerült a viharból megmenekülnie, de magára maradt.

A kódex szövegének tartalommutatója után, a 11. folió verzóján kezdődik a *Trionfi* szövege. Ezt a lapot dekoratív motívumokkal díszített, medallionokkal megszakított keretdísz övezi. A medallionokban (számszerint nyolc) a *Trionfo dell' Amore*-ban szereplő híres szerelmespárok, illetve szerelmesek vannak ábrázolva. A szövegkezdő nagy *Q* iniciáléban ismét maga a költő látható úgy, ahogyan a *Trionfi* elején leírja, hogy hogyan álmodja meg magányában a jelen költeményt. E lap alján, középen a már ismertetett francia királyi címer látható.

Ezután következnek a szöveg megfelelő helyein az egyes *Trionfo*-k ábrázolásai. Ezeknek az ábrázolásoknak a képzőművészetben bizonyos hagyományai voltak, amelyek ismeretlen eredetre mennek vissza, de az ábrázolásokban következetesen visszatérnek, s olyan elemeket tartalmaznak, amelyek PETRARCA művében egyáltalában nem is fordulnak elő.¹⁸ Ezek közül a legfeltűnőbb, hogy míg a *Trionfi*-ban csak a szerelem diadalánál szerepel a négy fehér ló, amely a diadalszekeret vonja, addig a kódexbeli ábrázolásokon a következő négy diadalmenetnél is különféle állatok szerepelnek, mégpedig ugyanazok az állatok, mint a *Trionfi* más ábrázolásain. Ezeknek kétségtelenül szimbolikus jelentőségük lehetett; talán hatással voltak rájuk a költemény nyomán rendezett utcai felvonulások, amelyek nem lettek volna megoldhatók a diadalszekeret vontató állatok nélkül. Másrészt kétségtelen, hogy itt is az antik hagyomány és ennek fennmaradt ábrázolásai játszottak szerepet.

A 10. folió verzóján Amor diadalát láthatjuk. Diadalszekerét négy fehér ló vonja, amelyet híres szerelmesek tömege vesz körül és követ. Az előtérben SÁMSON és DELILA, valamint ARISTOTELES és CAMPASPE látható. A képet körülvevő dekoratív keretben még hét kisebb kép foglal helyet, a költeményben szereplő személyek ábrázolásaival. Lent, középen LAURA látható, amint karjait egy babérfa ágai után nyújtja.

A 24. folió verzóján az erény diadalát ábrázolta a művész. A diadalszeker tetején az erényt szimbolizáló nőalak ül, szekerét a tisztaság szimbólumaként általában ismert, képzeletbeli állatok: unicornisok vonják. A diadalszeker körül és mögötte hosszú sorban az erény hősnői vonulnak fel.

¹⁷ D'ESSLING—MÜNTZ *i. m.* 82. lapja szerint a babérág itt a MEDICI-család egyik szimbóluma. Ezt azonban nem fogadhatjuk el; oly világos itt a kép egészéből, hogy költői babérokról lehet csak szó. A babér latin, illetve olasz neve (laurus-alloro) Laura nevével is összefüggésben van.

^{17a} Vö. PETRARCA, F.: *Canzoniere, Trionfi Rime varie*, H. n. 1958. 170—171. l.

¹⁸ Vö. D'ESSLING—MÜNTZ *i. m.* 121—122. l., valamint WEISBACH, W: *Trionfi*. Berlin, 1919. 10—12. és 83—86. l.

A 29. fólió verzóján a halál diadalszekerét két fekete bivaly vonja, amelyek csontvázakon és holttetemenek gázolnak keresztül. A keretdísz dekoratív virágmotívumai között is megtaláljuk a halál szimbólumait: az emberi csontváz különböző részeit. Lent, a lap alján, a keretdísz közepén egy medallionban a szárnyas halál elől menekülő emberalakok vehetők ki.

A 39. fólió verzóján levő képen a hírnevet szimbolizáló nőalak egy glóbuszon ül, szekerét két elefánt vontatja, és nagy tömeg veszi körül. A keretdísz aljának közepén egy medallionban a szél allegóriája látható.

A 47. fólió verzóján az időt szimbolizáló szárnyas férfialak diadalszekerét két szarvas — egyébként máshol is az idő szimbóluma — vonja, és nagy tömeg veszi körül.

Az 51. fólió verzóján az istenség diadala van ábrázolva, ennek szekerét angyalok vonják.

A kódex hátralevő, terjedelemben nagyobb részében több ilyen egész lapot betöltő miniatúra nincs, csupán lapszeldíszek és iniciálék. Mindezek után úgy gondoljuk, hogy a kódexben ábrázolt visegrádi táj, a kódex elkészültének időpontja, a kötésen látható madarak (valószínűleg hollók), valamint a kódex tartalmának és a BEATRIX nápolyi esküvőjén előadott, a kódex tartalmával megegyező felvonulás tanúsága szerint nyugodtan állíthatjuk, hogy a kódex BEATRIX számára készült, és így egy ideig a budai könyvtár állományába tarthatott. Bizonyosra vesszük azonban, hogy mint rendkívül szép és nagyértékű kódexet, különleges gonddal őrizték, sőt talán elzárva tartották.

Hogy hogyan kerülhetett a kódex MÁTYÁS udvarából a francia királyi könyvtárba, erre nézve két feltevésünk is van. BEATRIX MÁTYÁS halála után még tíz évet töltött Magyarországon, majd ULÁSZLÓVAL szemben folytatott házassági perének elvesztése után visszatért hazájába, és Nápolyban töltötte élete utolsó éveit. Nem bizonyítható, de nem is lehetetlen, hogy Esztergomból való, menekülésszerű távozása alkalmával magával vitte a gyönyörű kódexet. 1501. június végén Nápoly és a körülötte fekvő terület a francia király birtokába jutott. Nápoly lakói és BEATRIX is Ischia szigetére menekültek, és ekkor XII. LAJOS minden nehézség nélkül magával vihette a kódexet Franciaországba, saját, kortársai által is csodált könyvtárába.¹⁹

A másik út, amelyen át a kódex Párizsba kerülhetett a következő: ULÁSZLÓ, MÁTYÁS utóda, 1502-ben feleségül vette CANDALE-i ANNÁT, XII. LAJOS feleségének, ANNE DE BRETAGNE-nak unokahúgát, s így a két királyi udvar között élénk kapcsolat állott fenn. Könnyen lehetséges, hogy az új magyar királyné küldte el nagynénjének, aki szintén nagy könyvkedvelő hírében állott,²⁰ a BEATRIX hátramaradt holmijai között talált gyönyörű kódexet.

Bármilyen úton-módon került is a kódex Franciaországba, francia királyi birtokba, a benne levő eredeti címet, amely a már ismertetett okból nem lehetett XII. LAJOS címere, át kellett benne festeni. Ez ellen csupán az az egyetlen körülmény szól, hogy a kódexben jelenleg átfestés nyomai nem láthatók.

¹⁹ PELLEGRINI, E.: *La Bibliothèque des Visconti et des Sforza c.* munkájában (Paris, 1955) említi, hogy XII. LAJOS rendeletére az 1499—1500. évi hadjárat idején a páviai könyvtárból is elvitték a kéziratok egy részét. (70—72. l.)

²⁰ Vö. DÉLISLE, L.: *Histoire générale de Paris. Le cabinet des manuscrits de la bibliothèque impériale.* Paris, 1868. T. I. 124. l.

KLÁRA CSAPODI: OBSERVATIONS SUR L'ORIGINE D'UN DES PLUS BEAUX
MANUSCRITS ANCIENS DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE PARIS

D'après une publication de Tammaro de MARINIS, parue en 1940, un ancien manuscrit de la Bibliothèque Nationale, le volume coté «Fond Italien 548», un magnifique recueil des poésies de PÉTRARQUE et de DANTE aurait fait partie peut-être — considérant les décors de sa reliure — de la bibliothèque du roi MATHIAS CORVIN. En étudiant récemment la microphotographie du manuscrit, du point de vue de sa provenance, nous sommes arrivés aux conclusions suivantes:

La reliure du manuscrit ne constitue pas une preuve décisive quant à son origine corvinienne, vu que les oiseaux reproduits (on admet qu'il s'agit de corbeaux) ne tiennent pas dans leur bec l'anneau caractéristique de l'animal héraldique de la maison des HUNYADI.

Le blason du 11e folio du volume — les armoiries de LOUIS XII, roi de France — ne forme non plus un argument probant sur la personne du premier propriétaire de l'ouvrage, vu que l'avènement de LOUIS XII se date de 1498, tandis qu'en 1476 — selon l'inscription authentique du scripteur du manuscrit, d'un Florentin nommé Antonio SINIBALDI — le manuscrit se trouvait déjà achevé.

Le volume contient des poésies lyriques de PÉTRARQUE et de DANTE ainsi qu'une courte biographie des deux poètes, conçue en prose par Leonardo BRUNI. La première place dans la succession des ouvrages et en même temps l'exécution la plus riche est réservée aux *Triumphes* de PÉTRARQUE et vu la représentation fréquente du sujet de cette œuvre dans l'art du XV—XVI siècle, nous considérons ce fait comme une circonstance essentielle; selon les sources de l'époque le sujet des *Triumphes* a été utilisé en outre sous forme de scènes de cortèges publics. Le manuscrit en question renferme six miniatures excellentes hors texte pour illustrer les *Triumphes*, ce qui signale également l'importance particulière de cette poésie par rapport aux autres ouvrages du recueil. Ces miniatures comptent, d'après les historiens des beaux-arts, au nombre des œuvres authentiques de Francesco Antonio del CHERICO, enlumineur florentin.

CHERICO, l'enlumineur et SINIBALDI, le scripteur, ont créé, les deux, plusieurs ouvrages pour le roi MATHIAS. Considérant surtout la date: 1476, qui coïncide avec celle de la conclusion du mariage de MATHIAS et de BÉATRICE D'ARAGONIE, on ne peut guère refuser l'hypothèse que le manuscrit ait été préparé sur commande du roi MATHIAS, pour être offert à BÉATRICE comme cadeau de noces. Les chroniques de l'époque appuient cette hypothèse, en faisant savoir que les Florentins défilèrent en cortège à l'occasion de la célébration du mariage de BÉATRICE, conclu à Naples, respectivement à l'occasion des solennités du couronnement, en exécutant les *Triumphes* de PÉTRARQUE.

Nous avons trouvé encore un facteur essentiel qui prouve que le manuscrit provient de la bibliothèque du roi MATHIAS CORVIN et nous croyons qu'il s'agit là d'une preuve décisive. En effet nous sommes de l'avis que le paysage qui forme l'arrière-fond de la scène symbolique du frontispice du manuscrit (le poète PÉTRARQUE fuyant les vicissitudes de la vie se réfugie dans l'immortalité, s'abrite des branches d'un laurier) représente une région de la Hongrie: le méandre du Danube à Visegrád. D'ailleurs cet arrière-fond possède également une signification symbolique: à cette époque on gardait dans la citadelle de Visegrád la couronne royale, symbole de l'autorité souveraine.

La question se pose, comment le volume est parvenu de la cour de MATHIAS à la bibliothèque royale française. Nous avons établi deux alternatives à cet égard: BÉATRICE a pu l'emporter lorsqu'elle est rentrée à Naples et LOUIS XII l'aurait pris et remporté en France sans difficulté lorsqu'en 1501 Naples devint possession du roi de France. D'autre part il est possible que l'ouvrage soit parvenu à Paris par suite des étroites relations qu'ANNE DE CANDALE épouse d'ULADISLAS II, roi de Hongrie entretenait avec la cour française.